

La repressió en miniatura

RICARD VILAREGUT

Delators, la justícia de Franco
Enric Canals
Esfera dels llibres
324 pàgines. 23 euros

La història l'expliquen els guanyadors, ens diu el tòpic, que no per ser-ho deixa de ser una veritat com un temple. Al tòpic se li podria afegir que els esdeveniments històrics s'expliquen a l'engròs, i sovint, massa sovint, és només la història Gran la que ens arriba, encapsulada amb síntesis més o menys aconseguides, i comprimida a grans conceptes que no deixen marge al detall, a allò que ens fa copsar el sentit vital del fet o esdeveniment en qüestió.

En el cas del llibre que tenim a les mans, *Delators, la justícia de Franco*, la perspectiva és l'oposada: a través de la història petita, hom pot entendre allò que tothom sap que va passar —la repressió franquista post guerra civil— però no tant el com i de quina manera. L'autor, ex director de TV3, i autor de documentals relacionats com *Te'n recordes?*, *Classificació ACR* o *Aquest temps, aquest país*, apunta que la repressió es va poder fer gràcies al sistema de delacions que el règim franquista va promocionar amb judicis sumaríssims, sempre supeditats a declaracions

d'addictes al règim. La justícia de Franco es fonamentava jurídicament amb la Ley de Responsabilidades Políticas del 9 de febrer de 1939, aplicada per una nova policia "que así podrá llevar a cabo la vigilancia permanente y total, indispensable para la vida de la nación, que en los estados totalitarios se logra merced a una acertada combinación de técnica perfecta y lealtad". Els detalls d'aquesta repressió destinada als que, confiats per una clemència anunciada però mai complerta pel dictador, no van poder fugir a l'exili, s'expliquen a través d'una sèrie d'episodis triats amb un criteri, diguem-ne que més aviat televisiu, que és el gènere que l'autor domina a bastament. Els casos del futbolista Carlos Ibáñez, delatat precisament per ser conegut, de la depuració dels treballadors "rojos" de la fàbrica Hispano-Suiza, o dels múltiples "anònims" denunciats per veïns amb ganes de revenja, donen compte del ventall de possibilitats que oferia el règim franquista a delators i col·laboracionistes. A banda de veure les eines de què disposa un règim dictatorial per fer saber al poble sotmès qui ha guanyat la guerra, l'autor ens ofereix altres aspectes que fan més atractiu el conjunt d'històries del llibre, sempre amb el fil conductor de la

repressió. Amb el cas del pare de Puig Antich podem entendre la reacció envers el seu fill que vam veure a la pel·lícula *Salvador*, però també saber que alts comandaments de la Guàrdia Civil van defensar la República *el día del Alzamiento* —defensa que van pagar molt cara— o bé endinsar-nos en la controvertida figura del, en teoria, anarquista Justo Bueno, un perfil que anava "des de l'atractor de bancs, al fatxenda de barri, l'heroi anarquista, el pistoler mercenari, el facciós encobert i l'anticatalanista". L'última i sens dubte millor història està reservada al cas del retrat del Franco *defenestrat* en una fàbrica de Tiana —directament relacionada amb la família de l'autor— essent l'exemple més significatiu que en època franquista la impunitat dels guanyadors era inversament proporcional a la impotència dels vençuts.

Delators, la justícia de Franco és fruit d'un llarg, intens i rigorós treball arxivístic i bibliogràfic amb l'única pega —inevitable?— d'un excés de dades, noms i cites que fan un pèl feixuga la lectura. Però això no li treu el mèrit d'intentar acostar al gran públic la repressió franquista, de forma pedagògica i en miniatura, probablement la millor manera d'entendre un altre perquè de 40 anys de franquisme.

Una escena de l'obra *A la Toscana*, que es va representar al Teatre Nacional de Catalunya. / DAVID RUANO

Melodrama potsmodern

FRANCESC FOGUET i BOREU

A la Toscana
Sergi Belbel
Proa/ TNC, 65
113 pàgines. 12 euros

Els corrents formularis de la dramaturgia catalana han tocat fons. El culte a les formes, des dels vuitanta ençà, els ha abocat a un atzucac extenuant, del qual miren de sortir-se'n com poden. Alguns dramaturgs continuen experimentant amb els mecanismes estructurals i sostractius, però hi inclouen —molt superficialment— temes candents. Altres, en canvi, exploren gèneres com el melodrama o la comèdia per oferir productes de factura ben feta adreçats al gran públic. El resultat sembla que revela un esgotament de temes i recursos, un cert desconcert estètic, una pèrdua del plus d'experimentació i una virada cap a la comercialitat més desinhibida.

A la Toscana, de Sergi Belbel, barreja gèneres tan diversos com el sàinet urbà, el melodrama sentimental, la comèdia de situació o l'esquetx coent per guarnir un joc binari, calculat i efectista, que alterna realitat i malson. L'essencialització de les escenes, totes interiors, ens remet a un espai mental, el dels deliris de Marc.

Amb l'excepció de l'epíleg, on la Toscana situa el lector/espectador en l'origen —impermutable— de les tribulacions del protagonista. Així com la ciutat florentina esdevé una icona de postal, els temes de l'obra —els problemes de parella; les relacions amicals; la por a la mort; l'amença de la malaltia terminal; el dolor, les guerres o la desolació del món— són abordats des d'una banalitat i/o un transcendentalisme frívols i vacuus.

Els personatges d'*A la Toscana*, com ja ho eren els de *Després de la pluja* (1993), són arquetips de la potsmodernitat, homes i dones que ronden la quarantena, de classe mitjana alta que, després de consolidar les seves trajectòries professionals, se senten insatisfets de l'existència. Patixen, com a retroprogres egòlatres, les psicopatologies tòpiques dels qui guanyen un bon sou i ho contemplen tot des de dalt. El protagonista, Marc, arquitecte de prestigi, viu la "crisi dels quaranta" entestat amb la sospita que la dona l'enganya amb un altre. La seva obstinació histèrica i la seva incapacitat comunicativa —que tenen un correlat en el tòtem del mòbil— el duen a abandonar-ho tot, a fugir i a recloure's en ell mateix.

L'alternança d'escenes, molt breus, vampiritzades pels patrons del guió audiovisual, aspira a mantenir l'atenció i la incògnita del lector/espectador. S'hi entrellacen, en una atmosfera mig de thriller mig de comèdia d'embolics, escenes presumptament reals amb altres d'inscrivibles en el malson o, millor dit, en un surrealisme naïf, que es fononen cap al final. I s'hi escampen també, ben dosificades, pistes, ecos i picades d'ullet —marca belbeliana— perquè es puguin relligar caps.

Coneguts els malabarismes formals, la broma florentina s'allargassa fins al tedi, perquè el conflicte del personatge —l'obsessió de sentir-se traït per la dona i les pors que se'n deriven— és tan epidèmic que potser no cal 23 escenes més un epíleg per a desgranar-lo. Tot i l'habilitat dramàtica que desplega, el joc formal d'*A la Toscana*, un autèntic pastitx, és tan buit de contingut, tan insubstancial i aseptíc de plantejament, que fa l'efecte que s'ha farcit una fórmula efectista amb una història més aviat trivial, acompanyada d'irritants —per simplistes— derives temàtiques i d'insuportables —per cíniques— moralines apocalíptiques.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Ocis i negocis

JORDI LLOVET

Ja gairebé ningú no es recorda del fet que, des del seu naixement, la paraula negoci ha estat una paraula "prefixadament" negativa: *nec-otium*, en llatí, és a dir, la negació d'una cosa positiva, l'oci. Avui —potser des de la influència del luteranisme en el desenvolupament del capitalisme, com va observar Max Weber— està molt mal vist dedicar-se al lleure, i d'ell es diu barroerament que és "la mare de tots els vicis"; quan, de fet, en la cultura clàssica, tant la grega, com la romana i també la medieval, allò que estava mal vist era dedicar-se als *affaires*: aquests es deixaven en mans dels administradors, i els ciutadans de primera classe (d'aquí la paraula *classicus*, clàssic) es dedicaven a la guerra, caçar, menjar, fotre, i, els més excel·lents de tots, llegir, estudiar i escriure. Encara que donéssiu beques a la gent —com les que gairebé sempre va tenir Petrarca, és a dir, prebendes i canongies— per dedicar la vida a l'estudi, la lectura i l'escriptura, trobarieu molt poca gent que s'hi avingués, perquè és evident, més avui que abans, que no tothom s'accontenta amb la vida passadora de la gent de lletres, sinó que s'estima més fer aquells negocis que els comporten, ai las!, una fortuna tan efimera i vanitosa com la vida dels que en frueixen: els més rics del cementiri.

Es sabuda la desconsideració amb què Plató va tractar els artesans (que eren els industrials de l'època), en favor dels qui s'afanyaven a aconseguir el regne superior de les Idees; i només cal llegir qualsevol poeta de l'antiga Roma, Horaci per començar, per trobar-hi una lloança permanent de la gent que fugí dels comerços per dedicar-se a les empreses suposadament més altes de la vida de l'esperit: "Beatus ille qui procul negotiis...", cosa que trobareu glossada, ho sap tothom, a l'espanyol Fray Luis: "¡Qué descansada vida | la del que huye del mundanal ruido | y sigue la escondida | senda, por donde han ido | los pocos sabios que en el mundo han sido...". Això van fer encara els monjos i savis medievals, però quan comencen, parlant en termes literaris, els temps moderns —és a dir, amb l'Humanisme—, aquella consideració tan positiva de la vida retirada i estudiantosa es va convertir, d'una banda,

"Petrarca només va poder concebre la vida de l'estudiós com una difícil resistència"

en un privilegi de gent d'armilla molt calenta, i d'altra banda, de gent altament espiritualitzada, i ja voluntàriament, *fores d'est segle*, com deia Jordi de Sant Jordi: aliens al propi temps històric.

No se sap ben bé què va passar —¿potser l'auge del comerç? ¿potser el gran desplegament de la cultura urbana?—, però el cas és que Petrarca només va poder concebre la vida de l'estudiós com una difícil resistència contra totes les evidències i els costums més habituals de la gent laica del seu segle. A partir de la seva figura, jo diria, dedicar-se a l'estudi ja no és exactament com dedicar-se a l'oci horacià, sinó també a una mena de guerra sorda contra l'estultícia generada pels nous costums i els hàbits més de moda. A partir d'aleshores ja no va ser qüestió de preferir l'oci al negoci, sinó cosa d'una batalla a mitja veu contra corrents impetuoses d'estultícia i d'insubstancialitat. Així ho llegim en l'opuscle seu anomenat *Posteritati*, "A la posteritat", que tres llatinites —Virgil Ani, romanès; Joan Bastardas, català; i el mallorquí Pere Quetglas— han editat, juntament amb la dita "Carta a Joan de Certaldo [Giovanni Boccaccio] sobre la conveniència de no interrompre els estudis a causa de l'edat", Martorell, Adesiara Editorial, 2007: "Jo desitjaria obertament, si se me'n concedís la possibilitat, no pas ser més jove, sinó envellir obrant honestament i dedicant-me a l'estudi ... No m'han entretingut mai les reunions amb els prínceps i molt rarament ho han fet els seus convits. No se'm podrà mai demostrar una obligació que m'allunyés, encara que només fos una mica, de la llibertat i dels estudis. Així, quan tots anaven a palau, jo me n'anava al bosc o reposava entre llibres en la meva cambra".

I així ha estat d'aleshores ençà: la manera de situar-se en el món "modern" per part de la gent d'estudi no ha estat solament l'anvers del "treball" o dels "negocis", sinó també l'inrevés de la vida sense solta que porta la majoria de la gent; aquesta gent essent considerada, pels estudiosos, com els gerents d'una acumulació perpètua, interminable, d'aquell *numerus stultorum* de què parlava ja l'Eclesiastès. Així, des de Petrarca, dedicar-se a l'estudi serà cada cop més l'equivalent d'una rara mena d'heroisme, que, al segle XX arriba a una tràgica apoteosi amb la figura de l'últim gran *Studierende* que hi ha hagut: Walter Benjamin.